

[B] **VAARDIGE VERZEN. DE VERZAMELDE GEDICHTEN VAN P.C. HOOFT**

Toen ik het nawoord las van Johan Koppenol en Ton van Strien bij hun recentelijk verschenen – en overigens zeer welkome – editie van *De gedichten* van P.C. Hooft (1581-1647), moest ik plots weer denken aan een tekst van Marijke Spies, getiteld “Hoewel ik niet van Vondel houd, noch van Van Hoogstraten...”. Dat stuk verscheen in 1997, toen Spies nog hoogleraar vroegmoderne Nederlandse Letterkunde was aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Ze wilde ermee duidelijk maken dat ze als literatuurhistorica geen esthetisch plezier hoefde te hebben bij het lezen van oude teksten die ze voor haar werk bestudeerde. Integendeel, dat plezier kon wel eens in de weg staan van datgene waar het de literatuurhistorica werkelijk om te doen was: inzicht krijgen in het historische moment waaruit de bestudeerde teksten voortkomen. Dat inzicht moest voor Spies objectieverbaar zijn, terwijl esthetisch plezier van (voor haar te vermijden) subjectieve orde was.

Dat ik juist bij het nawoord van deze editie aan Spies moest denken, is wellicht geen toeval. Koppenol en Van Strien zijn beiden leerlingen van Spies en nog altijd werkzaam aan de VU. In het nawoord bij hun editie stellen ze ergens de vraag of Hooft ooit de literaire prijs zou kunnen winnen die in 1947, drie eeuwen na zijn overlijden, werd ingesteld. Dat hun antwoord op die vraag wel negatief lijkt te moeten zijn, verbaast me nogal. Ik wil eerlijk gezegd het oeuvre van het merendeel van de vijf dozijn winnaars van de P.C. Hooft-prijs inwisselen voor de gedichten die in deze editie verzameld staan. Let wel: ik wil daarmee in de eerste plaats geen uitspraak doen over het historische belang van Hoofts poëzie, maar over de esthetische waarde ervan. Hoofts gedichten fascineren me niet zozeer omdat ze me toegang bieden tot de belangrijke periode waarin zijn artistieke productie valt (de eerste helft van de Gouden Eeuw), maar vooral omdat ze een woordkunstenaar in de ware zin van dat begrip aan het werk tonen. Misschien is Vondel een net nog iets groter dichter, maar Hooft overtreft alle anderen die in dat gouden tijdsgewricht de pen voerden: Huygens, Cats en Bredero, om maar die namen te noemen.

Koppenol en Van Strien zullen het met die conclusie zoals gezegd niet noodzakelijk eens zijn.

P.C. Hooft, Foto Stadsarchief Amsterdam.

In hun nawoord besteden ze nogal wat aandacht aan debatten tussen literatuurhistorici over de blijvende artistieke waarde van de gedichten van Hooft. Ze lijken zich daarmee in het kamp te willen plaatsen van degenen die wel toegeven dat Hooft in de eerste plaats een woordkunstenaar was, maar dan toch een die ons een paar eeuwen later niet zo gek veel meer te zeggen heeft. De vorm en de frasering van zijn teksten ervaren Koppenol en Van Strien – op enkele gelukkige uitzonderingen na – als nogal artificieel en in hun ogen staan ze ook al te zeer in de weg van wat de dichter wil overbrengen. Nog afgezien van het feit dat ik dat absoluut anders inschat, stel ik me tegelijk de vraag of het wel opportuun is om dit debat juist in deze publicatie zo uitgebreid aan de orde te stellen. Dit boek bevat de 263 gedichten van Hooft die ons bekend zijn (de meeste kort, veel sonnetten, een paar langere gedichten) met per gedicht ook nog eens een beknopte contextualiserende beschrijving, gevolgd door enige woordverklaring. De lezer die zich deze turf van bijna negenhonderd pagina's heeft

aangeschaft, wil op het einde van de rit toch wel iets anders horen dan de opmerking dat deze poëzie naar hedendaagse normen – de normen die de jury van de P.C. Hooft-prijs hanteert? – eigenlijk niet zo gek veel voorstelt. Alleen als historisch document is deze poëzie nog te smaken, lijkt de ondertoon te zijn van de boodschap waarmee de inleiders hun editie afsluiten.

Waarom dan toch nog zo'n editie maken, als deze gedichten inderdaad niet meer voor zichzelf spreken? Voor Koppenol en Van Strien zal het antwoord op die vraag wellicht in de richting gaan die ook Marijke Spies aangaf in haar bijdrage over Vondel waarnaar ik hiervoor verwees. Het werk verdient het om in de vorm van een historisch monument bewaard te worden. Daar valt iets voor te zeggen. We mogen Koppenol en Van Strien dankbaar zijn voor het vele werk dat zonder twijfel in deze uitgave is gekropen. Het was van 1899 geleden dat Hoofts gedichten in een lezersvriendelijke vorm werden uitgegeven: met bijgaande woordverklaringen die het ook voor niet-specialisten mogelijk maakt om van Hoofts verzen te proeven én ze te begrijpen. In 1994 kwam er nog een uitgave van de verzamelde lyriek op de markt (tot voor kort in De Slegte te koop), maar daar zat dan weer geen handleiding bij voor de gemiddelde lezer die Koppenol en Van Strien met hun editie toch ook op het oog hebben.

Toch vind ik het jammer dat uit deze editie, en uit de omkadering van de gedichten, niet wat meer enthousiasme spreekt voor de literaire kwaliteiten van de verzen zelf. Ik laat me op verloren momenten verleiden door Hoofts poëzie en dat kost me maar weinig moeite. Toegegeven, zeker in het vroegste werk is de dichter nog op zoek naar de juiste toon en ritme, maar al snel vallen de verzen in de plooi. Wie een beter zicht wil krijgen op de groei van Hoofts dichterschap, doet er goed aan zich even te verdiepen in de ontwikkeling die zijn liefdespoëzie doormaakt, van de technisch nog wat onhandige sonnetten die de dichter produceerde in de jaren 1598-1602, tot de speelsere maar tegelijk meer volwassen gedichten die hij in de jaren 1603-1606 schreef voor Ida Quekels en de zussen Brechje en Anna Spiegel. Nog een stap verder in deze ontwikkeling vormen de liefdesgedichten uit 1609-1610 voor "Mithra Granida", Hoofts latere (eerste) vrouw Christina van Erp.

Lezers die Hoofts vele erotische verzen willen lezen als een poëtisch verslag van een turbulent

liefdesleven denken mogelijk dat de onderlinge inwisselbaarheid van ideeën, metaforen en andere beelden ook wel iets moet zeggen over de inwisselbaarheid van de bezongen vrouwen. Niet dat het liefdesleven van dichters ons per se koud moet laten, maar zo'n conclusie slaat in elk geval op één punt de bal volledig mis: vroegmoderne liefdespoëzie draait om het handige gebruik van sjablonen en clichés en dat staat originaliteit en artistieke durf zeker niet in de weg, net zo min als de authentiek aandoende verwoording van doorleefd lijkende gevoelens. Als typevoorbeeld geldt Petrarca, van wie Hooft een paar sonnetten vertaalde. Deze editie opent met een daarvan, het sonnet nummer 309 uit het *Liedboek* van de bekende Italiaan. "Ter hoogster trap zijn nog de rijmen niet gekomen", klinkt het in Hoofts nog wat onwennige Nederlands, "Ik merk het aan mijzelf." Ook de (al dan niet gemeente) zelfrelativering is een vast element uit het arsenaal van de zeventiende-eeuwse dichter, maar in dit vroege werk is de relativering duidelijk ook een vorm van zelfkennis. Hoofts poëtische vernuft heeft op dat moment nog een hele weg af te leggen.

Veel van Hoofts poëzie is inderdaad gedateerd: het zijn gedichten die vandaag niet meer op die manier geschreven kunnen worden. Het zijn *historic pieces*, sterk geworteld in een traditie die de onze niet meer is – de liefdespoëzie van Petrarca, in de eerste plaats. Maar die gedateerdheid sluit onze esthetische appreciatie niet noodzakelijk uit. Zoals Bach componeren we vandaag ook niet meer, maar niemand die het in zijn hoofd zal halen te zeggen dat we Bach enkel op historische gronden kunnen appreciëren. Ik chargeer natuurlijk enigszins: Hooft is Bach niet, en hij zal het ook nooit zijn. Maar ik hoop wel dat er binnenkort, in de nasleep van deze historische editie, iemand zal opstaan die duidelijk wil maken dat Hooft ons nog wel degelijk iets te zeggen heeft, en dat zijn vaardige verzen daarin een rol van belang spelen.

JÜRGEN PIETERS

P.C. HOOFT, *De gedichten*, bezorgd door Johan Koppenol en Ton van Strien, Athenaeum, Polak & Van Gennep, Amsterdam, 2012, 816 p.